

DREPTUL VICTIMEI LA REPARAREA PREJUDICIULUI ÎN CADRUL RĂSPUNDERII DELICTUALE. PRIVIRE CRITICĂ. DREPT COMPARAT

Sache Neculaescu

prof. univ. dr. emerit – Universitatea „Valahia” din Târgoviște
cercetător științific de onoare al Institutului de Cercetări Juridice al
Academiei Române, membru al Academiei de Științe Juridice

Abstract

“All and any prejudices entitle to reparation”. This is the first normative enunciation which the current Civil Code sets forth in art. 1381 par (1) in terms of prejudice reparation for delictual liability. It surfaces several fundamental questions which the civil law doctrine has always raised, offering each time temporary answers. Nowadays, when the human capacity to cause prejudices is much greater than the capacity to repair them, when we witness an inflation of rights of which breach causes more and more prejudices aspiring to a reparation, such an enunciation is equally daring and challenging. Our intention is to analyze several solutions laid down by the current regulation, from a critical and comparative perspective, meant to give emphasis to failures of the new normative provisions, with the stated goal of contributing, either to a future review or a rational interpretation of the normative texts under discussion, towards a most unitary jurisprudence.

Keywords: *reparable prejudice, prejudice assessment, body prejudice, moral prejudice, victim’s obligation to minimize prejudice, full reparation of prejudice*

1. Interesul analizei. Repararea prejudiciului este materia cea mai importantă dar și cea mai sensibilă a răspunderii civile, și, poate, a întregului drept civil. Este o zonă de reglementare care evidențiază, mai puțin virtuțile dreptului, cât mai ales, vulnerabilitățile acestuia. Dacă ideal ar fi ca reglementările legale să ofere soluții pentru orice rău injust cauzat unor victime inocente, repunându-le astfel *in statu quo ante*, așa cum își propune răspunderea civilă în ansamblul ei, mijloacele juridice de care dispune acest mecanism al dreptului, oricât de evolute ar fi, nu pot înlăptui o asemenea misiune, pentru că multe prejudicii nu pot fi înlăturate în totalitate, nu toate efectele cauzate victimei pot fi șterse, cele mai multe dintre ele fiind, prin natura lor, ireversibile.

Spre deosebire de reglementarea clasică a răspunderii delictuale, unde prejudiciul nu constituia obiect de preocupare normativă, când întreaga răspundere gravita în jurul faptei ilicite care trebuie sancționată, astăzi toate codificările recente, printre care și cea avansată de actualul Cod civil, precum și proiectele europene de codificare a obligațiilor, acordă o extensie remarcabilă prejudiciului reparabil. Se confirmă astfel că prejudiciul este, nu doar o simplă condiție, *inter alia*, ci însăși premiza oricărei ipoteze de răspundere civilă.

Faptul că sunt supuse reglementării aspecte concrete, precum nașterea dreptului la despăgubiri, întinderea și repartitia reparațiunii, interzicerea cumulului răspunderilor, formele concrete ale acesteia, modul de calcul al despăgubirilor și alte aspecte conexe la care judecătorul este chemat să dea soluții cât mai adecvate, le conferă noilor prevederi normative un caracter eminentamente tehnic. Cum însă ele privesc situații eminentamente conflictuale, a căror rezolvare pune în discuție însăși eficacitatea dreptului, reglementarea lor solicită o elaborare mai exigentă decât în oricare alte zone ale dreptului. Or, privite din această perspectivă, vizând acuratețea terminologică, sistematizarea materiilor supuse reglementării, stilistica enunțurilor normative, calități esențiale pentru asigurarea accesibilității și predictibilității legii, noile texte normative se dovedesc a fi insuficient elaborate. Pe fond, multe dintre soluțiile avansate sunt în dezacord cu instituții și orientări europene, nereceptate de actualele reglementări, cum este cazul obligației pe care o are victima de minimizare a prejudiciului suferit, moderarea de către judecător a despăgubirilor excesive, despăgubirile punitive sau rolul preventiv al răspunderii delictuale.

De aceea, îngăduindu-ne să remarcăm o anumită reticență a doctrinei noastre în luarea de poziție față de asemenea neîmpliniri ale noilor reglementări în această materie, ne propunem să le examinăm pe cele mai semnificative, în speranța că dezbaterile lor va determina revizuirea unora dintre noile prevederi normative, în interesul unei jurisprudențe cât mai coerente.

2. Obiectul reparației. Potrivit prevederii de la art. 1381 alin. (1) C. civ., obiectul reparației îl constituie „orice prejudiciu”, cel care „dă dreptul la reparație”, și căruia „îi sunt aplicabile, de la data nașterii sale, toate dispozițiile legale privind executarea, transmisiunea, transformarea și stingerea obligațiilor”.

Cele trei enunțuri normative dau răspunsuri tranșante la tot atâtea întrebări fundamentale pe care doctrina dedicată răspunderii delictuale și le-a pus dintotdeauna, fără să fi reușit vreodată să avanseze soluții atât de categorice.

Însăși sintagma „repararea prejudiciului”, deși străbate secolele, fiind elaborată de Jean Domat, în secolul al XVII-lea și preluată apoi de codificatorii francezi la art. 1382 C. civ. fr., și de întreaga doctrină, nu mai are aceeași rezonanță astăzi. De aceea, s-a putut afirma că termenul „reparație este abuziv preferat celui de indemnizare”¹. Dacă, în limbajul obișnuit, „a repara” înseamnă a reface, a readuce în starea actuală, a reconstitui, operații care nu pot privi decât bunurile, cele care sunt susceptibile de restituire, înțelesul juridic al aceluiași termen este diferit. El

desemnează, de cele mai multe ori, *compensarea* prejudiciului prin *indemnizarea victimei* (și nu a prejudiciului, cum se afirmă adesea). Termenul „indemnizare” vine de la latinescul *indemnitas*, și semnifică înlăturarea unei pagube (*damnum*), prin compensare². La rândul ei, compensarea, presupune înlocuirea unei valori cu alta, prin orice mijloace apte să satisfacă interesele lezate ale victimei. De puține ori repararea prin compensare, în cazul răspunderii delictuale, se face într-o altă modalitate decât prin indemnizare. Compensarea este o măsură de restabilire a echilibrului dintre victimă și cel chemat să răspundă. Privită în dinamica obligațiilor, compensația odată realizată, stinge obligația debitorului. Obiectul reparației propriu-zise îl constituie valorile afectate, și nu prejudiciul în sine, cel care, fiind o pierdere, un gol, nu poate fi susceptibil de reparație propriu-zisă. Răspunderea delictuală nu-și poate propune decât să *înlătore* aceste consecințe nocive. Este o realitate surprinsă magistral de Mihail Eliescu, potrivit căruia, obiectul reparației în cadrul răspunderii delictuale, se constituie în „{...}obligarea celui chemat să răspundă la desființarea sau la compensarea, în chipul cel mai eficace și adecvat, a efectelor păgubitoare produse de fapta ilicită”³. Prin urmare, reparația, în sens juridic, presupune *suprimarea* efectelor nocive pe care le presupune prejudiciul sau *compensarea* acestora, nicidecum *refacerea* sau *reconstituirea* lor, cum sugerează termenul „reparație”. Când ilustrul autor mai sus citat, se referea la „compensarea în chipul cel mai eficace și adecvat”, avea în vedere nu doar indemnizarea, ci orice altă măsură menită să repună victima în situația anterioară, în raport de situația concretă în care se află aceasta. De aceea, într-o formulă generică, avansată în cadrul unor studii anterioare, le-am numit „remedii adecvate situației injuste a victimei”⁴, ceea ce astăzi doctrina franceză numește „*réparation appropriée*”⁵.

Tendința codurilor civile moderne este de a renunța la formula clasică de „reparare”, raportându-se la *compensarea în formă specifică*, așa cum prevede Codul civil italian (art. 2058) sau Codul civil al Braziliei (art. 944).

3. Prejudiciile reparabile. Selecția situațiilor în care victima poate aspira la indemnizare sau la un alt remediu adecvat situației sale injuste, urmare a prejudiciului suferit, face obiectul uneia dintre cele mai animate dezbateri, în condițiile de astăzi, când asistăm la fenomenul de „inflație a drepturilor subiective” și implicit a drepturilor fundamentale ale omului, proces care determină, inevitabil, o „explozie a prejudiciilor reparabile”. Sub presiunea acestor fenomene, dreptul pozitiv recunoaște prejudiciile cauzate prin vătămarea simplului interes⁶ precum și pe cele cauzate prin pierderea șansei⁷, evoluție receptată și de Codul nostru civil, prin reglementările de la art. 1359 C. civ. și art. 1385 alin. (3). Pe fondul acestei „febre a reparației”, jurisprudența de astăzi este confruntată tot mai frecvent cu acțiuni în despăgubire pentru cele mai inedite prejudicii, unele aflate la limita legitimității, altele în afara ei, cum este cazul pretinsului drept de a nu se naște anormal, invocat în acțiunea întemeiată pe *wrongful birth*⁸, prejudiciul de decepție, prejudiciul monden și multe altele care nu pot fi supuse reparației.

Privit în acest context, enunțul de la art. 1381 alin. (1) C. civ. potrivit căruia „Orice prejudiciu dă dreptul la reparație” pare că se înscrie în acest proces de relaxare a standardelor de legitimitate. În realitate, un asemenea enunț nu are nicio legătură cu realitatea, de vreme ce o mulțime de prejudicii nu sunt supuse reparației. Deosebit de cauzele legale exoneratoare de răspundere, de clauzele de neresponsabilitate, în prezența cărora prejudiciile suferite de victimă nu sunt supuse reparației de către persoanele desemnate să răspundă, sunt și numeroase prejudicii care nu pot, *de plano*, aspira la reparație.

Forma eliptică a acestui enunț legal, atât de sentențios în formularea lui, are o explicație, pe cât de simplă, pe atât de regretabilă. Privit în evoluția procesului de elaborare a actualului Cod civil, vom observa că, în timp ce textul de la art. 1121 din Proiectul Noului Cod civil, adoptat de Senat la 13.09.2004, prevedea la alin. (1) că „Reparația este datorată pentru orice prejudiciu material, corporal sau moral, pricinuit printr-un fapt ilicit”, urmare a unui amendament ulterior, textul a fost amputat, cu motivarea că „prejudiciul corporal nu este o specie a prejudiciului reparabil”. Și pentru a se evita orice clasificare a prejudiciilor, s-a apelat la formula facilă de amputare a textului, din care a rămas doar prima parte a enunțului, în forma actuală. Așa se explică de ce sintagma „prejudiciu corporal” este evitată în toate prevederile normative ulterioare, fiind preferată formula „vătămarea integrității corporale sau a sănătății”, denumirea marginală de la art. 1357 C. civ.

Este adevărat că, potrivit teoriei clasice, prejudiciile pot fi patrimoniale sau extrapatrimoniale (morale), clasificare împărțită atât de autorii noștri⁹, precum și de o parte a autorilor francezi, potrivit cărora, o a treia categorie a prejudiciilor corporale, nu ar avea independență conceptuală, fiind lipsite de consistență juridică, pentru că atingerea persoanei, daunele corporale, se pot constitui, atât în prejudicii de natură patrimonială, cât și în prejudicii extrapatrimoniale¹⁰. Ceea ce trebuie însă remarcat, este că doctrina modernă de drept civil recunoaște tot mai frecvent prejudiciul corporal ca specie a prejudiciului reparabil¹¹, ba chiar el constituie primul termen al clasificării tripartite a acestuia, într-o ordine ce exprimă respectul față de integritatea fizică și sănătatea omului. Mai mult, există preocupări intense de constituire a unui drept european al prejudiciului corporal, cu reglementări specifice¹². Aceeași clasificare tripartită a prejudiciilor este avansată și de doctrina noastră relevantă de drept civil¹³. Argumentul potrivit căruia prejudiciul corporal poate fi atât material cât și moral, nu poate fi primit, având în vedere că ambele componente trebuie să se bucure de un tratament juridic special. Însuși Codul civil avansează o reglementare distinctă în materia vătămării integrității corporale sau a sănătății, cu ambele componente, materială și morală, la art. 1387-1393 C. civ., fără să-i fi rezervat o secțiune specială, cum s-ar fi convenit.

Dacă ne raportăm la modelele care au inspirat pe autorii acestor texte, vom constata că, unul dintre ele, Codul civil din Quebec, dispune că cel care cauzează prin fapta sa altuia, este ținut să repare „prejudiciul corporal, moral sau material”¹⁴, în timp ce Proiectul francez Catala de reformă a dreptului obligațiilor,

mai conservator, dispune că „este reparabil orice prejudiciu cert, care constă într-o lezare a unui interes licit, patrimonial sau extrapatrimonial, individual sau colectiv”¹⁵.

Din perspectiva stilisticii exprimării normative, enunțul „*orice prejudiciu dă (s.n.) naștere la reparație*”, este nepotrivit. Doar pe timpul justiției private, Legea talionului institua sancțiunea „dinte pentru dinte, os pentru os”. Astăzi, oricât de grav și injust ar fi prejudiciul cauzat victimei, nu el este cel care „dă dreptul la reparație”. Obligația reparării este o sancțiune pe care doar dreptul pozitiv o poate institui și garanta prin sancțiunea statală. De aceea, pentru un plus de coerență, preferabil ar fi fost să fie menționate, mai întâi, prejudiciile care pot fi reparate, după formula Proiectului Catala, potrivit căruia „*este reparabil orice prejudiciu cert, care constă într-o lezare a unui interes licit, patrimonial sau extrapatrimonial, individual sau colectiv*”¹⁶. Și pentru că, printre prejudiciile reparabile se află și prejudiciul cauzat prin vătămarea unui interes, este inexplicabilă soluția actualului Cod civil de a oferi două reglementări paralele aceleiași materii și de a amplasa art. 1359 C. civ. cu denumirea marginală „repararea prejudiciului constând în vătămarea unui interes”, în secțiunea a treia din materia răspunderii pentru fapta altuia, și nu în cadrul secțiunii a șasea, sediul materiei reparării prejudiciului în cazul răspunderii delictuale.

Sub un alt aspect, pentru că nu toate prejudiciile impun repararea, așa cum am văzut când am analizat obiectul reparației, ci doar cele cauzate *în mod injust* victimei, era nevoie ca textul să prevadă în mod expres această condiție, așa cum o găsim menționată de Codul civil italian, în art. 2059. În egală măsură, sunt supuse reparației nu doar prejudiciile individuale, ci și cele colective, motiv pentru care, un enunț preferabil celui de la art. 1381 alin. (1) C. civ. putea fi cel potrivit căruia „*orice prejudiciu injust, corporal, material sau moral, individual ori colectiv, este reparabil, în condițiile legii*”.

4. Nașterea dreptului la reparație. Potrivit art. 1381 alin. (2) C. civ. „Dreptul la reparație se naște din ziua cauzării prejudiciului, chiar dacă acest drept nu poate fi valorificat imediat”. Este un enunț important pentru că el deschide o altă perspectivă de abordare a răspunderii delictuale, aceea conform căreia mecanismul răspunderii civile este declanșat de *prejudiciu*, și nu de *fapta* cauzatoare, cum se prevede încă la art. 1357 C. civ. De aceea, în opinia noastră, corect ar fi să vorbim de „răspunderea pentru prejudiciu”, și nu de „răspunderea pentru fapta proprie” sau pentru „fapta altuia”¹⁷.

În comentariile făcute pe acest text, profesorul Liviu Pop, coautor și coordonator al unui important tratat de obligații, comentând acest text normativ, reține că „{...} raportul obligațional, în conținutul căruia se află dreptul creditorului, adică al celui prejudiciat, și îndatorirea corelativă la reparație, în sarcina persoanei răspunzătoare, se naște în momentul cauzării prejudiciului, când sunt îndeplinite condițiile angajării răspunderii civile delictuale”.

Ne îngăduim să avem o opinie ceva mai nuanțată și să afirmăm că, la momentul cauzării prejudiciului, dreptul victimei se înfățișează, mai degrabă, ca o *vocație la reparație*. Declanșarea raportului obligațional, care este un raport personal, presupune identificarea celui în sarcina căruia cade sarcina reparării prejudiciului. Dacă sunt situații în care cele două momente coincid, sunt frecvente cazurile în care declanșarea mecanismului răspunderii are loc mai târziu, la fel cum nu toate pagubele cauzate victimei pot fi imputate unei persoane determinate, pentru a putea vorbi de îndeplinirea condițiilor răspunderii delictuale. Bunăoară, la momentul în care proprietarul își găsește autoturismul avariat în parcare, vorbim de cauzarea pagubei. Ea putea avea cauzalități diferite ce se cer mai întâi lămurite. Așa cum se menționează în doctrina franceză, „nu trebuie confundată paguba suferită cu valoarea ei”¹⁸. Însuși autorul francez citat de profesorul Liviu Pop menționează că „fapta păgubitoare dă naștere dreptului la reparație al victimei, care, la această dată, apare ca o creanță informă, care nu va deveni lichidă și exigibilă decât la momentul judecății”¹⁹.

Acest parcurs este evidențiat cu claritate de Mihail Eliescu, care, analizând dreptul la despăgubiri, afirmă că el „se naște de la data faptei păgubitoare și se desăvârșește, prin concretizarea obiectului obligației corelative, fie prin învoiala părților, fie prin rămânerea definitivă a hotărârii”²⁰. Privită la acest moment, repararea pagubei face obiectul unei „îndatoriri la o valoare fără expresie bănească”²¹. Singura obiecție ar putea fi aceea că nu fapta declanșează răspunderea, ci doar paguba suferită, cea care poate sau nu fi atribuită unei fapte. Afirmatia marelui nostru civilist trebuie analizată însă, în ambianța ideologică a epocii în care fapta culpabilă a omului era privită ca singur fundament al răspunderii. În realitate, paguba este premiza răspunderii, urmând a fi identificat cel desemnat de lege să o repare, moment în care vorbim de *prejudiciul reparabil*, el fiind expresia juridică a pagubei²².

De la momentul nașterii dreptului la reparație, și până la data când victima are o creanță lichidă, putând-o valorifica, se consumă o întreagă evoluție. Așa se explică de ce textul normativ de la art. 1381 alin. (2) C. civ. dispune că dreptul la reparație se naște în ziua cauzării prejudiciului, chiar dacă acest drept nu poate fi valorificat imediat”. De aceea, nu putem fi de acord cu aprecierea potrivit căreia mențiunea finală a textului ar fi inutilă, cu motivarea că „dreptul la reparație depinde de un fapt obiectiv, cel al producerii prejudiciului, fără a putea fi influențat de posibilitățile creditorului de a-l valorifica”²³. Așa cum este important să distingem între pagubă și întinderea ei, tot astfel va trebui să acceptăm că, pentru a-și valorifica pretențiile, victima va trebui să obțină un titlu care să-i recunoască o creanță lichidă, ceea ce presupune cuantificarea prejudiciului în condiții de contradictorialitate, specifice oricărui proces civil.

Din această perspectivă, discuții interesante prilejuiește și următoarea dispoziție legală de la art. 1381 alin. (3) C. civ., potrivit căreia „Dreptului la reparare îi sunt aplicabile, de la data nașterii sale, toate dispozițiile legale privind executarea,

transmisiunea, transformarea și stingerea obligațiilor”. Potrivit doctrinei, „din ziua în care prejudiciul a fost cauzat, {...} sunt aplicabile, de regulă, toate dispozițiile privind operațiile și mecanismele juridice prin care se realizează dinamica și stingerea obligațiilor {...}”²⁴. O întrebare care așteaptă un răspuns explicit este dacă asemenea dispoziții legale se aplică și dreptului la reparație care, deși născut, nu poate fi valorificat imediat, după distincția legală pe care o face prevederea de la alineatul precedent al aceluiași articol.

Atât dreptul la reparație cât și obligația corelativă de reparare a prejudiciului cauzat victimei, componente ale patrimoniului, sunt transmisibile, universal sau cu titlu universal, ca efect al moștenirii legale sau testamentare, ori ca efect al modurilor legale de transmisiune a obligațiilor (cesiunea de creanță, subrogația, preluarea datoriei, novația). La fel de adevărat este că debitorul se află de drept în întârziere când obligația se naște din săvârșirea unei fapte ilicite extracontractuale²⁵, așa cum se dispune la art. 1523 alin. (2) lit. e) C. civ. Acestui drept însă, nu-i pot fi aplicabile toate dispozițiile privind transmisiunea și stingerea obligațiilor, cum prevede textul invocat de la art. 1381 alin. (3) C. civ. Faptul că vorbim de o creanță informă, care nu este încă *lichidă*, nu poate fi lipsit de importanță practică. Și că este așa, rezultă din faptul că un mod de stingere a obligațiilor inaplicabil la acest moment, este *compensația*, care, potrivit art. 1617 alin. (1) C. civ. operează „{...} de îndată ce există două *datorii certe, lichide și exigibile*, oricare ar fi izvorul lor, și care au ca obiect o sumă de bani sau o anumită cantitate de bunuri fungibile de aceeași natură”. Or, simplul drept al victimei la reparație nu întrunește această condiție. Tot astfel, potrivit art. 1391 alin. (3) C. civ., „Dreptul la despăgubire pentru atingerile aduse drepturilor inerente personalității oricărui subiect de drept va putea fi cedat numai în cazul când a fost stabilit printr-o tranzacție sau printr-o hotărâre judecătorească”. Mai mult, dispoziția de la alin. (4) prevede că „Dreptul la despăgubire, recunoscut potrivit dispozițiilor prezentului articol, nu trece la moștenitori”²⁶. Prin urmare, nici în aceste situații, dreptului la despăgubire nu-i sunt aplicabile „toate dispozițiile legale privind transmisiunea obligațiilor”²⁷.

5. Evaluarea prejudiciului reparabil. În strânsă legătură cu discuția anterioară privitoare la momentul nașterii dreptului victimei la despăgubiri, se pune o întrebare cu consecințe juridice considerabile, privitoare la data evaluării prejudiciului reparabil, întrebare curentă în materia reparării prejudiciului, la care orice judecător investit cu acțiunea în pretenții va trebui să dea un răspuns explicit. Răspunsul va lămuri și dacă hotărârea pronunțată în procesul inițiat de victimă, are caracter *declarativ* sau *constitutiv* de drepturi.

Multă vreme doctrina și jurisprudența au considerat că echitatea cere ca evaluarea prejudiciului să se facă la data producerii prejudiciului, fără să fie avute în vedere fluctuațiile ulterioare ale pieții, soluție considerată a fi impusă de însăși finalitatea răspunderii delictuale, repunerea victimei în situația anterioară, adică

cea existentă la data producerii prejudiciului. Astfel, în cazul sustragerii ori distrugerii unei opere de artă, valoarea acesteia avută în vedere la determinarea despăgubirii, era cea pe care un asemenea bun îl avea la data săvârșirii faptei prejudiciabile. Odată cu instalarea procesului de eroziune monetară, s-a constatat însă că evaluarea făcută la data producerii prejudiciului dezavantajează victima, pentru că este obligată să primească o despăgubire sensibil diminuată în raport de prețurile de înlocuire ale bunurilor distruse, existente la data pronunțării hotărârii. Este motivul pentru care, atât jurisprudența cât și doctrina modernă, au statuat că „dacă dreptul la reparație se naște în momentul producerii prejudiciului, reparația trebuie făcută în raport de evaluarea prejudiciului la momentul judecării”²⁸.

Apoi, unele efecte prejudiciabile se produc în timp, după ce se cauzează prejudiciul prin fapta celui chemat să răspundă, cum este cazul celor corporale, când, potrivit art. 1387 C. civ., despăgubirea trebuie să cuprindă, pe lângă echivalentul câștigului din muncă de care cel păgubit a fost lipsit, sau pe care este împiedicat să îl dobândească prin efectul pierderii sau reducerii capacității sale de muncă, și cheltuielile de îngrijire medicală și, dacă va fi cazul, cheltuielile determinate de sporirea nevoilor de viață ale celui păgubit, precum și orice alte prejudicii materiale”²⁹, urmări care se vor produce mai târziu, fiind determinate de judecător.

Data fiind importanța evaluării prejudiciului la momentul judecării, prin Rezoluția 75-7 a Consiliului Europei din 14 martie 1975, menită să armonizeze reglementările privind remedierea prejudiciilor corporale la nivelul statelor componente, au fost avansate 19 principii de bază aplicabile reparării prejudiciilor cauzate de leziunile corporale sau de deces, dintre care primele două sunt fundamentale: restabilirea unei situații cât mai apropiate de starea victimei anterioară cauzării prejudiciului și calcularea indemnizării victimei în ziua judecării cauzei.

Potrivit art. 1386 alin. (2) C. civ. „La stabilirea despăgubirii se va avea în vedere, dacă prin lege nu se prevede altfel, data producerii prejudiciului”. Interpretând noile texte normative în succesiunea lor, vom constata că denumirea marginală de la art. 1386 C. civ. privește „formele reparației”, și nu „întinderea reparației”, materie deja reglementată în textul anterior de la art. 1385 C. civ. Cum formele de executare sunt cele prevăzute la alin. (1) al art. 1386 C. civ. (repararea în natură sau prin plata unei despăgubiri, totale sau prin prestații periodice), logic ar fi să considerăm că „stabilirea despăgubirii” privește alegerea uneia dintre formele reparației. Cu toate acestea, printr-o interpretare rațională a textului, peste litera și sistematizarea materiei supuse reglementării, ambele defectuoase, doctrina care a comentat noile prevederi, a apreciat că textul se referă la „determinarea cuantumului despăgubirilor”³⁰. Altfel spus, într-o exprimare și mai proprie, este vorba de „evaluarea despăgubirii”.

Pe fond, noua soluție a fost criticată pentru că, „deși este logică, ea este inechitabilă și contravine practicii judiciare, care impune ca valoarea să fie stabilită la data pronunțării hotărârii de condamnare la reparație”³¹.

Raliindu-ne acestor aprecieri, vom adăuga că noua reglementare este și în dezacord cu orientările europene în materie, favorabile victimei interesate de valoarea prejudiciului la momentul când creanța sa devine lichidă. Astfel, potrivit Proiectului francez Catala de reformă a dreptului obligațiilor și al prescripției, judecătorul evaluează prejudiciul la data când se pronunță, ținând cont de toate circumstanțele care i-ar fi putut afecta consistența³². Aceeași soluție a fost pronunțată în mod constant de Curtea de casație franceză, potrivit căreia „creanța născută dintr-un delict sau cvasidelict nu există decât începând cu ziua în care ea a fost juridic constatată, victima neavând până atunci, niciun titlu de creanță și nici un drept de care s-ar putea prevala³³.

De altfel, soluția avansată de actualul Cod civil este în dezacord și cu propriile reglementări din materia prejudiciului corporal, evaluat la data judecății. Potrivit art. 1387 alin. (1) C. civ., în cazul vătămării integrității corporale sau sănătății, despăgubirea trebuie să acopere cheltuielile de îngrijire medicală, precum și pe cele determinate de sporirea nevoilor de viață ale celui păgubit, precum și orice alte prejudicii materiale³⁴, care nu pot fi cunoscute decât la data pronunțării hotărârii. Așa se explică de ce, potrivit art. 1387 alin. (3) C. civ., în asemenea situații „{...} instanța va putea acorda celui păgubit o despăgubire provizorie pentru acoperirea nevoilor urgente”, ceea ce înseamnă că despăgubirile finale vor fi evaluate la data judecării în fond a cauzei.

Sunt și situații în care victima a înlăturat pe cheltuiala proprie prejudiciul suferit, reparându-și, de exemplu, bunurile deteriorate. În acest caz, despăgubirile vor fi raportate la data când a fost efectuată reparația, în limitele cheltuielilor efectuate.

6. Repararea integrală a prejudiciului, mit sau realitate? În materia reparării prejudiciului există câteva formule rituale: „repunerea victimei în situația anterioară”, „repararea integrală”, „repararea în natură a prejudiciului”. Cum repunerea victimei *in statu quo ante* este, de cele mai multe ori, imposibilă, prin forța împrejurărilor, nici repararea prejudiciului nu poate fi integrală, în adevăratul sens al cuvântului, dat fiind caracterul, de cele mai multe ori, ireversibil al prejudiciului suferit. Tot ce își poate propune dreptul, este doar „restabilirea cât mai exact cu putință a echilibrului afectat de pagubă”, după o formulă mai rezonabilă adoptată de unul dintre cei mai reprezentativi autori de drept al răspunderii³⁵, și preluată ulterior de Curtea de casație franceză³⁶.

Repararea integrală a prejudiciului are loc doar când nu vine în coliziune cu alte reglementări. Așa se explică de ce art. 1385 alin. (1) C. civ. dispune că „Prejudiciul se repară integral, dacă prin lege nu se prevede altfel”. Deși această prevedere a fost aspru criticată, susținându-se că “limitarea dreptului victimei de a pretinde acoperirea întregului prejudiciu prin adoptarea unor dispoziții legale speciale ar fi de natură să încalce dispozițiile art. 6 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului {...}”³⁷, în opinia noastră, ea este rațională, pentru

că nu face decât să ia act de o serie de alte rațiuni care impun o asemenea limitare. Astfel, sub presiunea exercitată de mișcarea de protecție a consumatorilor, în ambianța ideilor solidariste, are loc un nou val de moralizare a întregii răspunderi civile. Recunoașterea dreptului pe care îl are judecătorul de a interveni în contracte, adaptându-le chiar peste voința părților, noua poziționare față de contractul lezionar, instituirea unor obligații de loialitate și bună-credință în toată evoluția contractului, obligația creditorului de a lua măsuri pentru limitarea prejudiciului cauzat de debitor (subiect asupra căruia vom reveni în cele ce urmează), sunt soluții noi care își caută loc și în cadrul răspunderii delictuale. Ele sunt însă diferit amenajate și motivate. Dacă Proiectul Catala recunoaște judecătorului dreptul de a modera, chiar din oficiu, despăgubirile convenite de părți, când ele sunt vădit excesive³⁸, art. 944 din Codul civil al Braziliei, intrat în vigoare în anul 2002, recunoaște judecătorului dreptul de a reduce, în mod echitabil, cuantumul reparației când există o disproporție excesivă între gravitatea culpei și paguba suferită de victimă. Aceeași soluție este avansată și de Principiile dreptului european al răspunderii delictuale (EGTL). De această dată, reducerea despăgubirilor acordate victimei poate fi dispusă când ele au devenit „opresive” în raport de situația financiară a victimei³⁹. În asemenea situații, tranzacția părților privind despăgubirile ar putea fi atacată pentru leziune, contrar soluției de la art. 1224 C. civ. care le exceptează de la anulare pentru acest motiv⁴⁰.

Fără a merge atât de departe, Codul nostru civil instituie la art. 1386 alin. (4) posibilitatea revizuirii despăgubirii. Astfel, „În cazul prejudiciului viitor, despăgubirea, indiferent de forma în care s-a acordat, va putea fi sporită, redusă sau suprimată, dacă, după stabilirea ei, prejudiciul s-a mărit, s-a micșorat ori a încetat”. Prin urmare, toate aceste modificări ulterioare sunt determinate exclusiv de modificarea prejudiciului, și nu de situația financiară a părților sau de solvabilitatea celui chemat să răspundă.

O soluție surprinzătoare și în disonanță cu toate reglementările prezente sau proiectate în materia reparării prejudiciului, care va crea dificultăți serioase în practică, este cea de la art. 1386 alin. (1) C. civ., potrivit căreia, dacă victima nu este interesată de reparația în natură, repararea prejudiciului se va face prin plata unei despăgubiri, stabilite prin acordul părților sau, în lipsă, prin hotărâre judecătorească. Acest text normativ a fost criticat de doctrină, apreciindu-se că ar putea genera abuzuri ale victimei, care „ar putea pretinde plata de despăgubiri și în acele cazuri în care este posibilă acoperirea daunei în natură”⁴¹. A fost exprimat și un punct de vedere contrar, potrivit căruia victima este „singura în drept să aleagă discreționar dacă reparația i se va plăti în natură sau în echivalent bănesc”⁴².

Avem serioase rezerve în a recunoaște dreptul discreționar al victimei de a opta între cele două modalități de reparare, având în vedere soluțiile din dreptul comparat, deja evocate, care permit judecătorului să dispună compensarea prejudiciului doar prin echivalent, când executarea în natură se dovedește a fi excesiv de oneroasă pentru debitor, așa cum prevede Codul civil italian (art. 2058 alin. 2 C. civ. italian)⁴³.

7. Repararea provizorie. În materia prejudiciului corporal, dispoziția de la art. 1387 alin. (3) C. civ. prevede că „În toate cazurile, instanța va putea acorda celui păgubit o despăgubire provizorie pentru acoperirea nevoilor urgente”. Așa cum s-a remarcat, asemenea situații se află, de multe ori, la granița dintre prejudiciul viitor și prejudiciul eventual, unde despăgubirile pot avea ca obiect, atât prejudiciul efectiv, a cărui certitudine este evidentă, cum este cel care privește costul unei proteze pentru victima căreia i s-a cauzat o invaliditate permanentă, dar și evitarea riscului unor prejudicii viitoare mai grave, caz în care cel chemat să răspundă ar putea fi obligat la suportarea prețului unor medicamente costisitoare de import, menite să oprească procesul de deteriorare a sănătății victimei. Fiind vorba de „nevoi urgente” și de o aparență a dreptului suficient conturată, calea procesuală de urmat nu poate fi alta decât ordonanța președințială. Potrivit art. 996 alin. (1) C. pr. civ. „Instanța de judecată, stabilind că în favoarea reclamantului există aparența de drept, va putea să ordone măsuri provizorii în cazuri grabnice, pentru păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întârziere, pentru prevenirea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara, precum și pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări”. Cum soluționarea cererii pe calea ordonanței președințiale impune examinarea aparenței de drept și a celorlalte condiții în cauza dată, repartizarea ei ar trebui făcută judecătorului desemnat să soluționeze pe fond cauza.

Tot astfel, o reglementare nouă, privitoare la „depășirea inconvenientelor normale ale vecinătății”, deși este plasată de actualul Cod civil la art. 630 C. civ., în cadrul limitelor judiciare ale dreptului de proprietate privată, după modelul Codului civil din Quebec, reprezintă de fapt o ipoteză de răspundere delictuală a proprietarului care cauzează inconveniente mai mari decât cele normale în relațiile de vecinătate⁴⁴. Potrivit prevederii de la alin. (4) al acestui articol, „Dacă prejudiciul este iminent sau foarte probabil, instanța poate să încuviințeze pe cale de ordonanță președințială, măsurile necesare pentru prevenirea pagubei”. Este vorba de o dispoziție care evidențiază rolul preventiv al răspunderii delictuale. Chiar dacă măsurile ce pot fi luate pe calea ordonanței sunt altele decât indemnizarea victimei, ele sunt de natură să repună victima în situația anterioară, prin desființarea unor lucrări sau stoparea unor activități, cum ar fi închiderea unei discoteci, care perturbă liniștea vecinilor din zonă, sau oprirea oricăror activități de natură să prejudicieze pe proprietarul învecinat, măsuri care se integrează în procesul de reparare a prejudiciului. Dacă judecătorul va considera că prejudiciul este minor în raport de activitățile desfășurate de către proprietar, va putea încuviința continuarea activităților, obligând însă la despăgubiri pe cel prejudiciat. Repararea provizorie nu trebuie confundată cu repararea anticipată.

8. Obligația victimei de minimizare a prejudiciului suferit. Privire comparativă.

Cunoscută în dreptul anglo-saxon sub denumirea *the duty to mitigate damages*, obligația creditorului de a minimiza prejudiciul suferit prin măsuri rezonabile

constituie astăzi obiect de controversă doctrinară și jurisprudențială. Ea s-a impus, mai întâi, în reglementarea contractelor în sistemul de drept common law, cea care, datorită pragmatismului său, a influențat o serie de reglementări continentale, fiind consacrată în Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri încheiată la Viena la 11 aprilie 1980 (CVIM). Potrivit art. 77 din acest important izvor de drept al comerțului internațional, „partea care invocă încălcarea contractului trebuie să ia măsuri rezonabile, în raport de împrejurări, pentru a limita pierderea, inclusiv câștigul nerealizat, rezultat al încălcării. Dacă ea neglijează să o facă, partea în culpă poate cere o reducere a daunelor-interese egală cu mărimea pierderii care ar fi trebuit evitată”. Aceeași obligație este instituită și de art. 7.4.8 alin. (1) din Principiile Unidroit aplicabile contractelor internaționale, potrivit căruia „debitorul nu răspunde de prejudiciu în măsura în care creditorul ar fi putut să-l atenueze prin mijloace rezonabile”. Pentru a încuraja conduita diligentă a creditorului, textul de la alin. (2) al aceluiași articol, prevede că el poate recupera cheltuielile rezonabile făcute în vederea atenuării prejudiciului. La rândul lor, Principiile dreptului european al contractelor, la art. 9:50 rezervat reducerii prejudiciului, prevede că „debitorul nu este ținut de prejudiciul suferit de creditor, în măsura în care acesta din urmă putea reduce prejudiciul său prin măsuri rezonabile”, ceea ce îi conferă creditorului dreptul la rambursarea tuturor cheltuielilor rezonabile, angajate pentru reducerea prejudiciului”.

În dreptul american, teoria „avoidables consequences” (urmări evitabile) a fost însușită de o jurisprudență consistentă, potrivit căreia creditorul are dreptul să-și recupereze cheltuielile rezonabile făcute în vederea minimizării prejudiciului, la fel cum este exclus de la reparație prejudiciul care putea fi evitat prin aceleași măsuri. Obligația de minimizare a prejudiciului de către creditor este instituită și în alte legislații, precum Codul civil italian⁴⁵ sau Codul civil etiopian⁴⁶. Jurisprudența germană a extins prevederea de la art. 254 care privește pe creditor și la răspunderea delictuală. Aceeași soluție, de această dată aplicabilă ambelor răspunderi, este avansată și de Codul elvețian al obligațiilor, unde „judecătorul poate reduce daunele-interese ori le poate refuza atunci când victima a consimțit la leziunea ce i-a fost cauzată sau când faptele acesteia au contribuit la producerea pagubei, la majorarea ei sau când au agravat situația debitorului”.

Ideea de a sancționa conduita culpabilă a victimei nu este nouă. Încă din secolul al XVII-lea, Jean Domat, autorul lucrării monumentale „Legile civile în ordinea lor naturală”, referindu-se la răspunderea delictuală, consideră că trebuie să se examineze dacă victima a avut sau nu posibilitatea de a minimiza paguba suferită. Mult mai târziu, René Demogue, teoretizează această obligație, ca expresie a solidarismului ce trebuie aplicat și la răspunderea delictuală, în temeiul bunei-credințe a victimei, considerând că pretențiile acesteia la repararea întregului prejudiciu, deși l-ar fi putut evita sau reduce, reprezintă un abuz de drept.

Cu toate acestea, multă vreme, jurisprudența franceză a refuzat să dea eficiență acestei obligații, reținând în motivarea a două soluții frecvent citate, că „victima nu

este ținută să limiteze prejudiciul în interesul celui care răspunde⁴⁷. Ulterior, sub influența doctrinei, Curtea de casație franceză și-a moderat poziția recunoscând, în materia prejudiciului corporal, că victima are o obligație implicită de reducere a propriei daune, astfel că, într-o acțiune în care reclamantul pretindea despăgubiri pentru contaminarea prin transfuzie de sânge⁴⁸, i-au fost reduse despăgubirile la care era îndreptățită, în considerarea refuzului său de a urma tratamentul prescris, soluție salută de doctrină⁴⁹. Urmare a acestei evoluții, proiectele franceze de reformă a dreptului obligațiilor instituie, în mod explicit, obligația victimei, reținând că, în cazul în care nu a luat măsuri rezonabile și proporționale de reducere a întinderii prejudiciului, i se va reduce indemnitatea, cu condiția ca măsurile să nu fi fost de natură să aducă atingere integrității fizice⁵⁰. În același sens, potrivit Codului civil din Quebec, persoana ținută la repararea unui prejudiciu, nu răspunde de agravarea acestui prejudiciu pe care victima o putea evita⁵¹.

Codul nostru civil nu sancționează conduita culpabilă a victimei de a nu fi luat măsuri de diminuare a prejudiciului ce i-a fost cauzat. Faptul că cel prejudiciat poate pretinde și cheltuielile pe care le-a făcut pentru evitarea sau limitarea prejudiciului, cum se dispune la art. 1385 alin. (3) C. civ., nu constituie temeiul juridic al unei obligații propriu-zise. Singura prevedere care ar putea fi privită ca temei de drept al unei asemenea obligații a victimei, este cea de la art. 1534 alin. (2) C. civ., din materia răspunderii contractuale, potrivit căreia „Debitorul nu datorează despăgubiri pentru prejudiciile pe care creditorul le-ar fi putut evita cu o minimă diligență”.

În aprecierea noastră, această prevedere nu are legătură cu ideea de *mitigation damages*, așa cum a fost ea gândită. În timp ce toate reglementările amintite, inclusiv Codul civil din Quebec, deja citat, sursa cea mai consistentă de inspirație pentru Codul nostru civil, privește „agravarea prejudiciului pe care creditorul o putea evita”, textul românesc se referă la „prejudiciile pe care creditorul *le-ar fi putut evita* {...}”. Prin urmare, diferența constă în aceea că textul normativ de la art. 1534 alin. (2) C. civ. vizează prejudiciile pe care creditorul le-ar fi putut evita prin conduita lui anterioară, în timp ce *duty of mitigation damages* este obligația creditorului/victimei, *ulterioară cauzării prejudiciului*, când victima sau creditorul ar putea *atenua* prejudiciul suferit.

Pe de altă parte, textul normativ pe care l-am analizat, este amplasat în cadrul răspunderii contractuale. Or, conform art. 1350 alin. (3) C. civ., regulile acesteia nu pot fi înlăturate de la aplicare pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi mai favorabile, decât dacă prin lege nu se prevede altfel.

9. Repararea prejudiciilor nepatrimoniale. Având a evalua actualele reglementări în materia reparării prejudiciului în cadrul răspunderii delictuale, nu putem evita reglementarea de la art. 1391 C. civ., deși ne-am exprimat un punct de vedere cu privire la acest subiect în cadrul unui studiu anterior⁵². De această dată, le vom inventaria doar, dintr-o perspectivă personală.

Sintagma „prejudicii nepatrimoniale” o găsim criticabilă, pentru cel puțin două motive: în primul rând, orice noțiune de drept trebuie definită prin *ce este ea în realitate*, și nu prin *ce nu este*; apoi, plasarea prejudiciilor morale într-un plan secund față de cele patrimoniale, evidențiază o poziționare inacceptabilă față de valorile morale ale persoanei, care ar trebui protejate cu prioritate de drept.

Calificarea prejudiciului moral drept prejudiciu reparabil are ca efect convertirea lui într-un element al patrimoniului persoanei, în dezacord cu toate distincțiile operate de drept între valorile patrimoniale și cele morale. Apoi, există consens doctrinar că vătămările morale nu pot fi susceptibile de o reparație propriu-zisă, iar dacă totuși, indemnizarea victimei este o soluție practică pretutindeni, ea nu se face cu titlu de reparație, menită a repune victima *in statu quo ante*, ci doar pentru a procura victimei un substitut, o *alinare* sau, de cele mai multe ori, o *satisfacție* pe care o furnizează simpla reacție a justiției de a recunoaște caracterul nepermis a faptelor vătămătoare ale agentului.

Din perspectiva sistematizării prevederilor normative, sunt avansate reglementări paralele ale aceleași materii: titlul V din cartea I, este rezervat apărării drepturilor nepatrimoniale, în care, potrivit art. 253 alin. (4) C. civ. este inclus dreptul persoanei prejudiciate de a cere „despăgubiri sau, după caz, o reparația patrimonială pentru prejudiciul chiar nepatrimonial, ce i-a fost cauzat, dacă vătămarea este imputabilă autorului faptei prejudiciabile”, în timp ce prevederile de la art. 1391 C. civ. privesc repararea altor prejudicii, tot nepatrimoniale. În acest din urmă caz, este vorba de repararea *anumitor* prejudicii, și nu de repararea *oricărui* prejudicii morale, contrar dispoziției de la art. 1381 alin. (1), analizată deja, potrivit căreia „Orice prejudiciu dă dreptul la reparație”. Tot astfel, dispoziția de la alin. (3) al aceluiași articol se referă la cedarea dreptului la despăgubiri pentru atingerile aduse drepturilor inerente personalității oricărui subiect de drept, deși protecția acestora face obiectul de reglementare al art. 252 C. civ.

Terminologia juridică folosită de actualele reglementări nu este unitară: în materia apărării drepturilor nepatrimoniale, este vizată „vătămarea imputabilă faptei prejudiciabile”, în timp ce repararea prejudiciului nepatrimonial este efectul răspunderii pentru „fapta ilicită, săvârșită cu vinovăție”. Cât privește distincția între „despăgubiri” și „reparația patrimonială”, ea ar putea avea justificare, dacă avem în vedere că despăgubirile se acordă în considerarea unor pagube, care nu pot fi decât materiale, în timp ce reparația patrimonială se acordă în cazul unor vătămări morale, ce nu pot fi numite „pagube”. Dar, criticabile sunt și alte exprimări, precum cea de la art. 256 alin. (1) C. civ., potrivit căreia „acțiunea pentru restabilirea dreptului nepatrimonial încălcat poate fi continuată sau *pornită*, după moartea persoanei vătămăte...”, sau cea de la art. 1391 alin. (4) potrivit căreia „dreptul la despăgubiri {...} nu *trece la moștenitori*”, când, de fapt, este vorba de „inițierea acțiunii” și de „transmiterea dreptului la moștenitori”.

Departe de a da răspunsuri coerente controversei clasice privind prejudiciile morale, noile reglementări nu fac decât să nască multe alte întrebări. Câtă vreme se va vorbi de „repararea” unor prejudicii, care, prin natura lor, sunt ireparabile, disputele doctrinare vor continua.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

¹ G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, PUF, p. 803.

² O serie de reglementări europene evită formula „repararea prejudiciului”, printre care Codul civil italian, potrivit căruia, obligația respondentului privește compensarea pagubei („risarcimento dei danni” - art. 2043 și urm.); în dreptul englez, „full compensation”. La fel, Codul civil al Portugaliei (art. 483), definește principiul răspunderii pentru fapte ilicite folosind verbul „indemnizar”.

³ M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Academiei, 1972, p. 469.

⁴ S. Neculaescu, *Răspunderea civilă delictuală. Examen critic al condițiilor și fundamentării răspunderii civile delictuale în dreptul civil român*. Ed. Șansa, București, 1994, p. 94.

⁵ Ph. le Tourneau, *Droit de la responsabilite et des contrats*, Dalloz, 2000, p. 565.

⁶ S. Neculaescu, *Prejudiciul constând în vătămarea unui interes în noul Cod civil român*, Studii de drept românesc nr. 2/2010.

⁷ S. Neculaescu, *Pierderea șansei – prejudiciu reparabil*, Studii de drept românesc nr. 4/2009, p. 323 și urm.

⁸ Cazul Perruche, *apud* X. Pradel, *Le préjudice dans le droit civil de la responsabilité*, L.G.D.J., 2004, p. 152.

⁹ C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ediția a IX-a revizuită și adăugită, p. 147.

¹⁰ Ph. Brun, *Responsabilité civile extracontractuelle*, Litec, p.135, R. Cabrillac, *Droit des obligation* 10e édition, Daloz, 2012, p. 254-256.

¹¹ Fr.Terré, Ph. Simler, Yv. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, Dalloz, 2009, p. 723, Ph. Malaurie, L. Aynès Ph. Stoffel-Munc, *Les obligations*, Defrénois Lextenso édition, 2009, p. 138, A. Bénabent, *Droit des obligations*, Montchrestien Lextenso éditions, 2012, pp. 485-487.

¹² Yv. Lambert-Faivre, *Droit du dommage corporel, Systèmes d'indemnisation*, Dalloz, 2000.

¹³ L. Pop, *op. cit.*, p. 415.

¹⁴ Art. 1457 alin. (2). Elle est, lorsqu'elle est douée de raison et qu'elle manque à ce devoir, responsable du préjudice qu'elle cause par cette faute à autrui et tenue de réparer ce préjudice, qu'il soit corporel, moral ou matériel.

¹⁵ Art. 1343. Est réparable tout préjudice certain consistant dans la lésion d'un intérêt licite, patrimonial ou extra-patrimonial, individuel ou collectif.

¹⁶ Art. 1343. Est réparable tout préjudice certain consistant dans la lésion d'un intérêt licite, patrimonial ou extra-patrimonial, individuel ou collectif.

¹⁷ Pentru detalii, a se vedea S. Neculaescu, *Răspunderea delictuală în noul Cod civil. Privire critică*, Dreptul nr. 4/2010.

¹⁸ Fr. Terré, Ph. Simler, Yv. Lequette, *op. cit.*, p. 609.

¹⁹ Ph. Brun, *op. cit.*, p. 371.

²⁰ M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 469.

²¹ *Ibidem*.

²² Despre distincția pagubă – prejudiciu, a se vedea S. Neculaescu, *Răspunderea civilă delictuală. Examen critic ...*, *op. cit.*, pp. 35-36.

²³ R.L. Boilă, în Fl. A. Baias și colaboratorii, *Noul Cod civil. Comentarii pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 1457

²⁴ L. Pop, în lucrarea colectivă *Tratat de drept civil. Obligațiile (conform noului Cod civil)*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 558.

²⁵ Sintagma „fapte ilicite extracontractuale” este inadecvată. Ar însemna să admitem, implicit, perechea „fapte ilicite contractuale”, o exprimare și mai insolită. Din perspectivă terminologică, nici sintagma „răspundere extracontractuală”, specifică limbajului juridic francez, nu este însușită de Codul nostru civil, care preferă sintagma „răspunderea delictuală”, opțiune care se cere a fi conservată în toate prevederile normative care o privesc.

²⁶ Semnalăm, și cu acest prilej, că, în limbaj juridic, drepturile nu „trec” la moștenitori, ci se „transmit” acestora.

²⁷ Este de remarcat că titlul VI rezervat transmisiunii și transformării obligațiilor privește doar operațiunile juridice *inter vivos*, cu toate că transmisiunea lor poate face și obiectul moștenirii legale sau testamentare. Tocmai de aceea, Proiectul Catala preferă sintagma „des operations sur creances”.

²⁸ A. Bénabent, *Droit des obligations*, 13e édition, Montchrestien, 2012, p. 512.

²⁹ Sintagma „orice prejudicii materiale” este nepotrivită, în condițiile în care prejudiciile vizate nu pot fi decât cele care sunt circumscrise nevoilor de viață ale victimei.

³⁰ R.L. Boilă, în lucrarea colectivă *Comentariu pe articole*, *op. cit.*, p. 1463-1464.

³¹ P. Vasilescu, *Obligațiile ...*, *op. cit.*, p. 668. În același sens, a se vedea L. Pop, *op. cit.*, p. 569,

³² Art. 1372. Le juge évalue le préjudice au jour où il rend sa décision, en tenant compte de toutes les circonstances qui ont pu l'affecter dans sa consistance comme dans sa valeur, ainsi que de son évolution raisonnablement prévisible.

³³ Apud Ph. Brun, *op. cit.*, p. 370

³⁴ Soluția de a acorda victimei, în cazul vătămării integrității corporale sau a sănătății (prejudiciu corporal), despăgubiri pentru „orice alte prejudicii materiale”, fără nicio determinare a lor, este inacceptabilă. Asemenea „alte prejudicii materiale” pentru care victima poate cere despăgubiri se cer a fi circumscrise strict

efectelor pe care le-a produs vătămarea sănătății sau integrității corporale (la care ar trebui adăugată integritatea psihică a persoanei).

³⁵ R. Savatier, *Traité de la responsabilité en droit français civil*, tome 2, 2me édition, LGDJ, 1951, nr. 601.

³⁶ Apud Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, *Les obligations*, 4me édition, Défrenois, Lextenso édition, Paris, 2009, p. 131.

³⁷ Cr. Zamșa, în lucrarea colectivă *Noul Cod civil, Comentarii pe articole, op. cit.* p. 1461.

³⁸ Art. 1383. Lorsque les parties ont fixé à l'avance la réparation due, le juge peut, même d'office, modérer la sanction convenue si elle est manifestement excessive.

³⁹ Art. 10:401. Dans un cas exceptionnel, si à la lumière de la situation financière des parties la compensation intégrale constituait une charge oppressive pour le défendeur, le montant des dommages-intérêts pourrait être réduit. Pour décider si cette réduction doit avoir lieu, il devra notamment être tenu compte du fondement de la responsabilité, de l'étendue de la protection de l'intérêt et de l'importance du préjudice.

⁴⁰ Pentru opinia potrivit căreia tranzacția nu ar trebui exceptată de la admisibilitatea leziunii, a se vedea S. Neculaescu, *Izvoarele obligațiilor...*, *op. cit.*, p. 235-236.

⁴¹ R.L.Boilă, *op. cit.*, p. 1464.

⁴² P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații (în reglementarea noului Cod civil)*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 667.

⁴³ Art. 2058. Risarcimento in forma specifica.

1. Il danneggiato può chiedere la reintegrazione in forma specifica, qualora sia in tutto o in parte possibile.

2. Tuttavia il giudice può disporre che il risarcimento avvenga solo per equivalente, se la reintegrazione in forma specifica risulta eccessivamente onerosa per il debitore.

⁴⁴ O asemenea calificare o regăsim în Proiectul francez Catala de reformă a dreptului obligațiilor și al prescripției la art. 1361.

⁴⁵ Art. 1227. Il risarcimento non è dovuto per i danni che il creditore avrebbe potuto evitare usando l'ordinaria diligenza

⁴⁶ Art. 1802. La partie qui invoque l'inexécution du contrat est tenue de faire tout ce qui peut être raisonnablement attendu d'elle afin de diminuer la perte subie. Si elle néglige de le faire, la partie qui n'a pas exécuté le contrat peut se prévaloir de cette négligence pour demander la réduction des dommages intérêts.

⁴⁷ J. Flour, J-I. Aubert, É. Savaux, *Droit civil. Les obligations. 2. Le fait juridique*, 13e édition, Dalloz Sirey, 2009, p. 474.

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ Art. 1373 Pr. Catala. Lorsque la victime avait la possibilité, par des moyens sûrs, raisonnables et proportionnés, de réduire l'étendue de son préjudice ou d'en éviter l'aggravation, il sera tenu compte de son abstention par une réduction de son indemnisation, sauf lorsque les mesures seraient de nature à porter atteinte à son intégrité physique.

⁵¹ Art. 1479. La personne qui est tenue de réparer un préjudice ne répond pas de l'aggravation de ce préjudice que la victime pouvait éviter.

⁵² Pentru detalii, a se vedea S. Neculaescu, *Observații critice în legătură cu reglementarea reparării prejudiciilor morale în noul Cod civil*, în *Dreptul* nr. 5/2010, p. 39 și urm.